

ГЛУЩЕНКО Володимир Андрійович,

доктор філологічних наук, професор кафедри германської та слов'янської філології Донбаського державного педагогічного університету; вул. Генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька область, Україна, 84116; вул. Наукова, 13, 9-й навчальний корпус, м. Дніпро, Україна, 49131; тел.: +38 050 8860183; e-mail: sdpunauka@ukr.net; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2394-4966>

АКТУАЛІСТИЧНИЙ МЕТОД І ЙОГО СТРУКТУРА

Анотація. *Метою* статті є розкриття сутності та структури актуалістичного методу, його докладна характеристика з позицій широкого трактування методу як складної логічної одиниці гетерогенного характеру, з'ясування доцільності застосування терміна *актуалістичний метод* до праць лінгвоісторіографічного спрямування, виявлення специфіки використання актуалістичного методу в лінгвоісторіографічних студіях. *Об'єктом* вивчення виступає актуалістичний метод як складна логічна одиниця гетерогенного характеру. *Предметом* є сутність актуалістичного методу, його структурні особливості, сфера його застосування. *Результати* дослідження: по-перше, подано загальну характеристику актуалістичного методу й показано, що його сутність полягає у використанні сучасних знань для вивчення минулого та передбачення майбутнього, а саме: об'єкт вивчають у часі, розвитку, становленні його як системи, минуле об'єкта досліджують на підставі його відбиття в сучасному; по-друге, виявлено, що про використання актуалістичного методу доцільно говорити не тільки в природничих, а й у гуманітарних науках, зокрема в лінгвістичній історіографії; по-третє, обґрунтовано тезу про те, що операційний компонент актуалістичного методу в працях із лінгвістичної історіографії може бути представлений як сукупність таких прийомів і процедур: аналіз джерел (лінгвістичних текстів) і синтез одержаних даних, порівняння, абстрагування та логічна історико-наукова реконструкція, що посідає центральне місце серед прийомів і процедур і протистоїть «асиміляції минулого». **Висновки:** 1. У структурі актуалістичного методу доцільно виділяти три різні компоненти: онтологічний, телеологічний, операційний. 2. Сфера застосування актуалістичного методу охоплює як природничі, так і гуманітарні науки, він є найважливішим знаряддям пізнання в лінгвістичній історіографії. 3. Специфіка актуалістичного методу як методу праць з лінгвістичної історіографії в зіставленні з порівняльно-історичним методом лінгвістики полягає: а) у специфіці об'єкта і предмета; б) увідмінностях в операційному (зокрема, у процедурі реконструкції) та в телеологічному компонентах. *Перспективи* подальших розвідок ми вбачаємо в поглибленому вивченні телеологічного й операційного компонентів актуалістичного методу.

Ключові слова: актуалістичний метод; трихотомія сучасне / минуле / майбутнє; гетерогенний феномен; структура; онтологічний, телеологічний, операційний компоненти; лінгвістична історіографія.

Постановка проблеми. У процесі написання праць лінгвоісторіографічного спрямування дослідники стикаються з проблемою визначення провідного наукового методу, який застосовується при висвітленні наукової творчості мовознавців минулого.

Унаслідок дослідження цієї проблеми ми дійшли висновку, що в працях лінгвоісторіографічного характеру як провідний використовують актуалістичний метод. Можна назвати 2 наші монографії (у яких стисло викладено відповідний матеріал) і низку статей, написаних у співавторстві з дисертантами автора [2, с. 6–7; 1, с. 6–7; 6; 5; 4].

Загальновідомо, що термін *актуалістичний метод* традиційно застосовують у геологічних, біологічних, палеонтологічних, історичних студіях.

Ми запропонували звертатися до цього терміна у висвітленні лінгвоісторіографічного матеріалу і, отже, ввели цей термін у лінгвістичну історіографію. Нас підтримали В. М. Овчаренко, О. М. Абрамічева, К. А. Тищенко, І. М. Рябініна, О. В. Холодов, А. С. Орел, О. О. Клець, Н. В. Холодова, О. О. Фельчак, Т. І. Приступа, О. В. Карат, С. Ю. Пампура, Р. М. Ситняк, О. Й. Бурковська, В. В. Роман, О. В. Піскунов, К. О. Огієнко, М. Ю. Руденко, В. В. Святченко, А. В. Лихачова. Ці дослідники зробили вдалі спроби довести доцільність використання актуалістичного методу в лінгвоісторіографічному вивченні моделей мовного розвитку, теорій субстрату, мовних союзів, діакронічних універсалій, лексичних запозичень, соціальних діалектів, проблем походження східнослов'янських мов, джерел вивчення історії мови, реконструкції прамови, питань фонології, морфології та синтаксису тощо. Тим самим було продовжено й поглиблено розробку актуалістичного методу як методу студій з лінгвістичної історіографії.

Проте, за межами наукової школи «Методологія та історіографія мовознавства», яку ми очолюємо, термін *актуалістичний метод* не отримав поширення. На нашу думку, це спричинено тим, що більшість українських мовознавців звертається до проблем лінгвістичної історіографії лише спорадично (у деяких працях актуалізм використовують лише як один із етапів пізнання). Щодо зазначеної наукової школи, потрібно зауважити, що вона залишається поки єдиною в Україні школою лінгвоісторіографічного спрямування (така ж доля спіткала Міжвідомчу наукову лабораторію «Методологія та історіографія мовознавства», яка є науковим структурним підрозділом Донбаського державного педагогічного університету й Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України).

Вище ми назвали праці, у яких охарактеризовано актуалістичний метод. Проте, з нашого погляду, компоненти актуалістичного методу як методу студій з лінгвістичної історіографії заслуговують на поглиблений і більш детальний аналіз. Саме цьому присвячена пропонована стаття, в цьому полягає її актуальність.

Формулювання завдань. Метою пропонованої статті є розкриття сутності та структури актуалістичного методу в лінгвістиці, його докладна характеристика з позицій широкого трактування наукового методу як складної логічної одиниці гетерогенного характеру, з'ясування доцільності застосування терміна *актуалістичний метод* до праць лінгвоісторіографічного спрямування, виявлення специфіки використання актуалістичного методу в лінгвоісторіографічних студіях. Цю мету конкретизують такі завдання: 1) розкрити сутність актуалістичного методу; 2) виявити його структуру як гетерогенного феномена; 3) схарактеризувати актуалістичний метод за трьома його складниками: онтологічним, телеологічним і операційним; 4) з'ясувати доцільність застосування терміна *актуалістичний метод* до праць лінгвоісторіографічного спрямування; 5) виявити специфіку використання актуалістичного методу в лінгвоісторіографічних студіях. У статті використано описовий і зіставний методи.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи актуалістичний метод, ми виходимо із загальної концепції лінгвістичного методу, розробленої в низці наших праць. У них ми намагалися довести, що лінгвістичний метод доцільно тлумачити як складну логічну одиницю, що включає в себе три різні компоненти (складники): онтологічний, операційний і телеологічний. Як належність онтологічного компонента наукового (у тому числі лінгвістичного) методу доцільно розглядати такі засоби пізнання: принцип і підхід. Операційний компонент методу становить сукупність прийомів і процедур та методика їх застосування. Телеологічний компонент становить мета дослідження [2, с. 12–13; 1, с. 12–13].

Питання про актуалістичний метод (або метод актуалізму) як загальнонауковий метод теоретичного рівня наукового знання висвітлено в низці студій (Г. О. Подкоритов [9], Н. П. Французова [11] та ін.). Засобами цього методу досліджують об'єкти у часі, у розвитку, у становленні їх як певних системних утворень. Актуалістичний метод передбачає, що процеси, які відбувалися в минулому, можна пояснити на основі сучасних процесів.

Інакше кажучи, цей метод дає можливість за допомогою сучасних знань простежити розвиток об'єкта в минулому та передбачити майбутнє цього об'єкта. З позиції сучасного легше збагнути історичне минуле. Сучасний, розвинений стан явища або процесу пізнати легше, ніж його минулий стан. Отже, актуалістичний метод поєднує минуле й сьогодення через логічний аналіз і порівняння.

Виникає питання: чому знання, здобуті у вивченні процесів, що відбуваються зараз, можна певною мірою перенести на процеси, що відбувалися в минулому? Правомірність такої операції базується на низці закономірностей у розвитку предметів об'єктивного світу.

На перший план висувається діалектика сучасного й минулого. Будь-який об'єкт, що розвивається, є підсумком його попереднього розвитку. Структура тієї або іншої системи містить у собі в більш або менш трансформованому вигляді свою власну історію [9, с. 133].

Найвищий ступінь розвитку предмета містить у собі його попередні ступені; тому ментальне відтворення сутності цього найвищого ступеня є водночас і висвітленням його історії. Вивчаючи сучасність, ми частково вивчаємо й минуле. Проте це не є суто логічною операцією перенесення знань з однієї епохи до іншої. Доцільно говорити про дослідження одного й того ж об'єкта в часі, про вірогідніше програмування тенденцій майбутнього розвитку об'єкта.

Структура актуалістичного дослідження має певну схему, відповідно до якої виокремлені «сліди минулого» підлягають аналізу й інтерпретації на підставі сучасних знань про процеси й закономірності, що керують ними [11, с. 173]. Однак слід уникати так званої «асиміляції минулого», що виявляється в модернізації того, що реконструюється як феномен минулого [8, с. 84].

Актуалістичний метод широко використовують у низці наук для інтерпретації минулих подій і станів природи завдяки вивченню сучасних процесів. Тут доцільно говорити про дію закону аналогії.

Цей метод є одним із фундаментальних у геології. Виникнення актуалістичного методу пов'язане з вивченням саме геологічних явищ. Він є базовим у реконструкції геологічного минулого, вказуючи на те, що сучасні геологічні процеси є ключем до трактування колишніх активних процесів. Це стосується й суміжної термінології: термін *актуалізм* уперше з'явився в геологічній літературі середини XIX ст. (зокрема, в німецькомовних джерелах: *Aktualitätsprinzip* 'принцип актуальності'). Найефективнішим актуалістичний метод виявився в літології, вулканології, тектоніці. Адже ті процеси, які досліджують сучасні геологи (вивітрювання, осадження, викопні рештки, вулканізм, рух тектонічних плит тощо), діяли в минулому за тими ж законами [7, с. 4–7]. Так, аналіз осадових порід і скам'янілостей дає можливість відтворити особливості прадавнього моря, яке знаходилося на території сучасних Карпат.

Значну роль актуалістичний метод відіграє в біології. До висновку про те, що рослинність виникла у воді, біологи дійшли завдяки аналізу явищ, які спостерігаємо в сучасному рослинному світі. Учені припускають, що основні біологічні процеси (механізми спадковості, еволюції, функціонування клітин тощо) працювали в минулому так само, як вони працюють зараз. Це дає змогу плідно вивчати еволюцію організмів на Землі.

До циклу біологічних наук входить палеонтологія, у якій актуалістичний метод є провідним. Палеонтологи досліджують викопні рештки та порівнюють їх із сучасними організмами. Це уможливорює відтворення закономірностей і картин життя минулих епох, включаючи вигляд і життєдіяльність викопних істот, середі їх існування [9, с. 132, 133]. Так, відомо, що коралові рифи формуються в теплих мілководних морях. Тому знайдені в кам'яних породах коралові викопні вказують, де в прадавню добу були мілководні моря.

Так само реконструюють історичні події й закономірності побудови прадавніх суспільств. Водночас, слід відзначити, що соціальні процеси є більш складними, ніж природні. Вони можуть змінюватися під впливом культури, ідеології, технологій. Незважаючи на це, аналогія із сучасними суспільствами дає можливість трактувати минулі події з погляду їх структури та причиново-наслідкових зв'язків. Так, дослідники порівнюють структуру давніх племен із структурою сучасних, що дає ключ до розуміння того, як виникли родові відносини та перші форми влади.

Актуалістичний метод під час дослідження історії мови базується на тому, що зміни фонологічних, лексичних, словотвірних, морфологічних, синтаксичних явищ у минулому можна пояснити на основі вивчення подібних явищ у сучасних мовах. Саме на цьому побудовані історико-типологічні дослідження.

Вважаємо найважливішою тезу Г. О. Подкоритова про те, що без застосування актуалістичного методу неможливе існування історіографії будь-якої науки [9, с. 138]. Із цієї тези випливає, що про використання актуалістичного методу доцільно говорити не тільки в природничих, а й у гуманітарних науках, зокрема в лінгвістичній історіографії.

Моделюючи структуру актуалістичного методу, відзначаємо, що онтологічний компонент цього методу містить принципи історизму, причиновості й системності як конкретизацію та вияв принципу загального зв'язку явищ. На нашу думку, ці принципи охоплюють найважливіші загальні твердження теорії пізнання, у межах яких об'єкт постає як система взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів, що знаходяться в безперервному розвитку внаслідок безперервності причинових ланцюгів. Ці принципи для актуалістичного методу не є специфічними; вони притаманні й лінгвістичному порівняльно-історичному методу [2, с. 7]. У межах онтологічного компонента, як бачимо, відмінностей між зазначеними методами немає.

Отже, ми визначаємо специфіку актуалістичного методу як методу праць з лінгвістичної історіографії в зіставленні з порівняльно-історичним методом, що полягає в наявності специфіки об'єкта і предмета, у відмінностях в операційному та телеологічному компонентах [2, с. 7]. Це видається нам дуже важливим.

Операційний компонент актуалістичного методу в працях з лінгвістичної історіографії може бути представлений як сукупність таких прийомів і процедур: аналіз джерел (лінгвістичних текстів) і синтез одержаних даних, порівняння, абстрагування та логічна історико-наукова реконструкція, що посідає центральне місце серед прийомів і процедур та протистоїть «асиміляції минулого» [2, с. 7].

Розгляньмо ці прийоми та процедури докладно.

Джерелами в межах лінгвістичної історіографії є лінгвістичні тексти, тобто праці мовознавців минулого, наприклад А. Шлейхера, А. Лескіна, Ф. де Соссюра, О. О. Потебні, Л. А. Булаховського, О. С. Мельничука. Важливим кроком є відбір фактів із першоджерел. Спочатку здійснюємо критику джерела, його зіставлення з іншими актуальними джерелами. На цьому етапі придатність факту визначаємо наявністю в ньому інформації, яка тісно пов'язана з темою дослідження.

Надалі виникає завдання виявити цінність певних фактів та їх важливість для відтворення цілісної картини об'єкта. Ці факти включаємо в систему історичних, причинових, системних, функційних зв'язків; у цій системі відбивається цілісність дослідження (*синтез одержаних даних*).

Прийом *порівняння* широко використовують не тільки для реконструкції архетипів, фонетичних законів тощо в межах порівняльно-історичного методу (що є загальноновизнаним), а й в актуалістичних дослідженнях, у зв'язку з чим актуалістичний метод іноді називають методом порівняння [9, с. 136–137]. Застосування прийому порівняння в студіях лінгвістичної історіографії спрямоване на свою специфіку. Вона полягає в тому, що порівнюються не факти певної мови (споріднених мов), а наукові інтерпретації певного мовознавця (якщо відбувається еволюція його поглядів на мовні явища та процеси), різних лінгвістів, шкіл, напрямів того чи іншого періоду. Порівняння наукової спадщини різних учених дає можливість розглянути їх наукову діяльність у контексті розвитку лінгвістики, з'ясувати значення наукової творчості кожного з них для розвитку мовознавства.

Абстрагування полягає у «відволіканні» від певних фактів; цей прийом дає змогу переходити від конкретних явищ до загальних понять і законів. Абстрагування відіграє важливу роль під час висвітлення певних трактувань мовознавців минулого. Так, певна інтерпретація конкретних фактів мови свідчить про загальний підхід лінгвіста до мови як феномена, а в деяких випадках — і про його світогляд [5, с. 32].

Найважливішим операційним елементом актуалістичного методу є процедура *історико-наукової реконструкції*. Її специфіка полягає в тому, що мета лінгвістичного історіографа — реконструювати сам процес пізнання вченими мовних явищ і процесів. Проте, усвідомлюючи основи актуалістичного пізнання, потрібно звертати увагу не тільки на спільність поглядів сучасних мовознавців і їхніх попередників, а й на певні відмінності між їхніми позиціями. У працях з лінгвістичної історіографії загальну оцінку надають залежно від того, що нового внесли мовознавці в науку порівняно зі своїми попередниками та яке значення мали їхні праці для розвитку науки у добу написання цих праць (а не з точки зору сучасного рівня знань) [6, с. 117].

Важливо відзначити, що навіть помилкові (з погляду сучасної науки) твердження мовознавців минулого можуть відігравати позитивну роль в історії лінгвістики. Це стосується, наприклад, теорії двох періодів мовного розвитку, яка набула значного поширення в мовознавстві першої половини ХХ ст. Висунута Г. Гегелем, вона отримала підтримку в студіях Ф. Боппа, Я. Грімма, В. фон Гумбольдта, А. Шлейхера, Г. Курціуса, О. Х. Востокова, М. І. Греча, М. Н. Каткова, Ф. І. Буслаєва, І. І. Срезневського. Ідеться про доісторичний період утворення й удосконалення граматичних форм (і взагалі мовних елементів різних рівнів) та історичного періоду їх занепаду. Теорія двох періодів мовного розвитку належить до тих теорій (гіпотез), які, відігравши значну роль у науці (у нашому випадку — здійснивши значний вплив на становлення порівняльно-історичного мовознавства), надалі були відкинуті як недостатньо аргументовані. Така оцінка теорії двох періодів видається нам об'єктивною та історично виправданою, хоча в лінгвістичній історіографії давалися й суто негативні оцінки. Ми неодноразово писали про те, що в першій половині ХІХ ст. теорія двох періодів стимулювала пошук закономірностей розвитку мови, допомагала впорядковувати й узагальнювати матеріал історії індоєвропейських мов, а її подальше подолання стало можливим завдяки накопиченню й осмисленню цього матеріалу, що свідчить про вразливість тези щодо того, що в історичні часи (у писемний період) мовні системи вже не вдосконалюють свої засоби, а, навпаки, деградує, утрачають органічну стрункість і формальну завершеність [3].

Іншим прикладом може слугувати дослідження О. О. Потебнею східнослов'янського повноголосся. Він приділив цій проблемі значну увагу, оперував матеріалом не тільки східнослов'янських, а й західнослов'янських і південнослов'янських мов, однак потебнянське пояснення виникнення повноголосся не було прийняте в подальших студіях.

Змістом телеологічного компонента виступає мета студій з лінгвістичної історіографії.

Здійснене дослідження дає змогу зробити певні **висновки**:

1. У структурі актуалістичного методу доцільно виокремлювати три різні компоненти (складники): онтологічний, телеологічний, операційний.

2. Сфера застосування актуалістичного методу охоплює як природничі, так і гуманітарні науки. Він є найважливішим знаряддям пізнання в лінгвістичній історіографії.

3. Специфіка актуалістичного методу як методу праць із лінгвістичної історіографії в зіставленні з порівняльно-історичним методом у лінгвістиці полягає: а) у наявності специфіки об'єкта і предмета, б) у відмінностях в операційному (зокрема, у процедурі реконструкції) та в телеологічному компонентах.

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо в поглибленому й більш детальному вивченні телеологічного й операційного компонентів актуалістичного методу.

Л і т е р а т у р а

1. Глущенко В. А. Порівняльно-історичний метод в українському та російському мовознавстві XIX ст. – 30-х рр. XX ст. : монографія. Слов'янськ : Видавець Б. І. Маторін, 2017. 255 с.
2. Глущенко В. А. Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-і рр. XIX ст. — 20-і рр. XX ст.) : монографія. Донецьк, 1998. 222 с. ISBN 966–507–035–2.
3. Глущенко В. А. Теорія двох періодів мовного розвитку : методологічний аспект. *Наукові праці : науково-методичний журнал. Філологія. Мовознавство*. 2013. Т. 223. Вип. 211. С. 12–15.
4. Глущенко В. А., Роман В. В., Руденко М. Ю. До питання про актуалістичний метод як метод студій із лінгвістичної історіографії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія*. 2020. Т. 1. № 45. С. 90–93.
5. Глущенко В. А., Тищенко К. А. Актуалістичний метод у працях з історії українського мовознавства. *Наукові праці [Чорноморський національний ун-т ім. Петра Могили] : науково-методичний журнал. Філологія. Мовознавство*. 2016. Т. 278. Вип. 266. С. 30–34.
6. Глущенко В. А., Тищенко К. А. Про актуалістичний метод у лінгвістичних дослідженнях. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія*. 2015. Вип. 14. С. 116–118.
7. Крокос В. І. Використання актуалістичного методу при інтерпретації геологічних процесів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Геологія*. 2014. Вип. 65. С. 3–10.
8. Кузнецова Н. І. Наука в её истории (методологические проблемы). Москва : Наука, 1982. 127 с.
9. Подкорытов Г. А. О природе научного метода : монография. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1988. 224 с.
10. Постовалова В. И. Историческая фонология и её основания : опыт логико-методологического анализа : монография. Москва : Наука, 1978. 203 с.
11. Французова Н. П. Исторический метод в научном познании (вопросы методологии и логики исторического исследования). Москва : Мысль, 1972. 303 с.

References

1. Glushchenko, V. A. (2017), *Comparative-historical method in Ukrainian and Russian linguistics of the 19th century – 30s of the XX century* : monograph [Porivnialno-istorychnyi metod v ukrainskomu ta rosiiskomu movoznavstvi XIX st. – 30-kh rr. XX st. : monohrafiia], B. I. Matorin Publ., Sloviansk, 255 p.
2. Glushchenko, V. A. (1998), *Principles Comparative-Historical Research in Ukrainian and Russian Linguistics (in the period of 70s 19th century – 20s 20 th century)* : monograph [Pryntsypp porivnialno-istorychnoho doslidzhennia v ukrainskomu i rosiiskomu movoznavstvi (70-i rr. XIX st. — 20-i rr. XIX st.) : monohrafiia], Donetsk, 222 p.
3. Glushchenko, V. A. (2013), “The Theory of Two Periods of Language Development : Methodological Aspect”, *Scientific Works: Scientific and Methodological Journal, Series : Philology. Linguistics* [“Teoriia dvokh periodiv movnoho rozvytku : metodolohichnyi aspekt”, *Naukovi pratsi : nauково-metodychnyi zhurnal, Serii: Filolohiia. Movoznavstvo*], Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Vol. 223, Issue 211, pp. 12–15.
4. Glushchenko, V. A., Roman, V. V., Rudenko, M. Yu. (2020), “To the question of the actualist method as a method of linguistic studies”, *International Humanitarian University Herald, Series : Philology* [“Do pytannya pro aktualistychnyi metod yak metod studii iz lnhvistychnoy istoriografii”], *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu, Serii: Filolohiia*, Vol. 1, No. 45, pp. 90–93.
5. Glushchenko, V. A., Tyshchenko, K. A. (2016), “The Actualist Method in Scholarly Publications on the History of Ukrainian Linguistics”, *Scientific Works: Scientific and Methodological Journal, Series : Philology. Linguistics* [“Aktualistychnyi metod u pratsiakh z istorii ukrainskoho movoznavstva”], *Naukovi pratsi : nauково-metodychnyi zhurnal, Serii: Filolohiia. Movoznavstvo*, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Vol. 278, No. 266, pp. 30–34.
6. Glushchenko, V. A., Tyshchenko, K. A. (2015), “On the Actualist Method in Linguistic Research”, *International Humanitarian University Herald, Series : Philology* [“Pro aktualistychnyi metod u lnhvistychnykh doslidzhenniakh”], *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu, Serii: Filolohiia*, Odesa, No. 14, pp. 116–118.
7. Krokos, V. I. (2014), “Using the Actualistic Method in the Interpretation of Geological Processes”, *Visnyk of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Series Geology* [“Vykorystannia aktualistychnoho metodu pry interpretatsii heolohichnykh protsesiv”], *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, Heolohiia*, No. 65, pp. 3–10. ISSN: 1728–2713/
8. Kuznetsova, N. I. (1982), *Science in its History (Methodological Problems)* [Nauka v yee istorii (metodologicheskie problemy)], Nauka publishing house, Moscow, 127 p.
9. Podkorytov, G. A. (1988), *On the nature of the scientific method* : monograph [O prirode nauchnogo metoda : monografiya], Leningrad State University publishers, 224 p.
10. Postovalova, N. I. (1982), *Historical Phonology and its Foundations : an Attempt at Logical and Methodological Analysis : monograph* [Istoricheskaya fonologiya i yeyo osnovaniya : opyt logiko-metodologicheskogo analiza : monografiya], Nauka publishing house, Moscow, 203 p.
11. Frantsuzova, N. P. (1972), *Historical Method in Scientific Cognition (Issues of Methodology and Logic of Historical Research)* [Istoricheskii metod v nauchnom poznanii (voprosy metodologii i logiki istoricheskogo issledovaniya)], Mysl' publishing house, Moscow, 303 p.

Volodymyr A. GLUSHCHENKO,

Doctor of Science (Linguistics), Professor of the Department of Germanic and Slavonic Linguistics,
Donbas State Pedagogical University; 19, Heneral Batiuk Str., Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine; 13/9;
Naukova Str., Dnipro, 49131, Ukraine; mob.: +38 050 8860183; e-mail: sdpunauka@ukr.net;
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2394-4966>

THE ACTUALISTIC METHOD AND ITS STRUCTURE

Summary. *The purpose* of the article is to reveal the essence and structure of the actualistic method, to describe it in detail from the point of view of a broad interpretation of the method as a complex logical unit of a heterogeneous nature, to clarify the expediency of applying the term *actualistic method* to scholarly publications of linguistic-historiographic studies, to identify the specifics of using the actualistic method in historiography of linguistics. The actualistic method as a complex logical unit of a heterogeneous nature is *the object* of study. The essence of the actualistic method, its structural features, and the scope of its application are *the subject*. Our **results**: 1. The general characteristics of the actualistic method are presented. 2. It is shown that the essence of the actualistic method is to use modern knowledge to study the past and predict the future. A certain object is studied in time, in development, in its formation as a system; the past of the object is studied on the basis of its reflection in the present. 3. It is noted that the use of the actualistic method is appropriate not only in the natural sciences, but also in the humanities, in particular in linguistic historiography. 4. The thesis that the operational component of the actualistic method in works on linguistic historiography can be presented as a set of the following techniques and procedures: analysis of sources (linguistic texts) and synthesis of the data obtained, comparison, abstraction and logical historical-scientific reconstruction, which is central to the techniques and procedures and opposes the «assimilation of the past», is substantiated. **Conclusions**: 1. In the structure of the actualistic method, it is advisable to distinguish three heterogeneous components: ontological, teleological, and operational. 2. The scope of the actualistic method covers both natural and human sciences. It is the most important tool of knowledge in linguistic historiography. 3. The specificity of the actualistic method as a method of research in linguistic historiography in comparison with the linguistic comparative-historical method is: a) the presence of a specific object and subject, b) differences in the operational (in particular, in the reconstruction procedure) and teleological components. We see *the prospects* for further research in an in-depth and more detailed study of the teleological and operational components of the actualistic method.

Key words: actualistic method, present — past — future, heterogeneous phenomenon, structure, ontological, teleological, operational components, linguistic historiography.

Статтю отримано 16.04.2025 р.